

D. A. Cramer-Schaap

Het kerstwonder

Smoorheet is het in de houten barak, waar soldaten zitten te dobbelen. Er valt buit te verdelen, en dan zijn ze er allemaal als de kippen bij. Voordat het verlaten kasteel in brand werd geschoten, hebben zij het geplunderd. Al in geen weken is hun soldij uitbetaald en daarom wordt plundering en roof oogluikend toegestaan.

Als korporaal Jurg de barak binnenkomt, wordt hij met gejuich begroet. Zijn vriend Wolfgang heeft een plaats voor hem vrij gehouden. Het lawaai is oorverdovend maar terwijl Jurg anders bij zo'n pretje altijd haantje de voorste is, lijkt het wel of hij het nu niet goed hebben kan. Hoe zou dat toch komen? Toch niet omdat het vanavond Kerstavond is? Neen, dat kan niet: als Wolfgang het er niet over had gehad, zou hij er vast niet aan gedacht hebben. Wat zegt Kerstavond hem nog? Neen, daar hoef je bij korporaal Jurg niet mee aan te komen.

Maar waar ligt het dan aan, dat hij het toch maar niet uit zijn gedachten kan zetten? Omdat Wolfgang er wel aan gedacht had? Of zou er nog een andere reden zijn?

Opeens begint hij ook mee te schreeuwen en te joelen, nog boven de anderen uit. Hij wil er die vervelende gedachten het zwijgen mee opleggen . . .

Kijk, daar vliegt een blauwe Kroatenmantel door de lucht! Die hoorde ook bij de buit. Met zilver is hij geborduurd, en - wat Jurg dadelijk opviel - met sabelbont gevoerd. Twee van de manschappen grijpen er tegelijk naar, maar alle twee mis, en het kostbare kledingstuk valt net voor Jurgs voeten op de grond. Bliksemsnel bukt hij zich en terwijl de andere twee nog bezig zijn elkaar het bezit ervan te betwisten, maakt hij er zich ijlings mee uit de voeten.

Die kan ik met die koude nachten best gebruiken!, denkt hij. Een mooier kerstgeschenk had ik mij niet kunnen wensen! En tevreden gaat hij ermee naar de verlaten boerderij waar hij met wat anderen kwartier houdt. Hij heeft schik, als hij aan de gezichten denkt die ze zullen trekken wanneer ze zijn roof bemerken. De stilte die onder het rieten dak heerst doet hem goed. Liefst zou hij wat willen slapen, maar hij weet wel dat daar toch niets van komen zal, omdat hij veel te opgewonden is. Niemand, zelfs Wolfgang niet, heeft ook maar een vermoeden dat ze zich hier in het dorp bevinden waar hij geboren en getogen is.

Elk huis, ja, elke boom hier is hem bekend. Hij kijkt om zich heen. Hier hebben eens zijn grootouders gewoond. Misschien woonden zij er nog wel toen hij met zijn troep het dorp kwam bezetten, en zijn ze hals over kop de bossen ingevlucht, toen hij binnenreed. De sergeant zei toch immers dat de as op de vuurplaat nog warm was?

Is het dan te verwonderen dat de herinneringen van alle kanten op hem afkwamen? Hij herkent de grote ijzeren soepketel die aan een ketting boven het houtvuur hing en tegen de muur staat de oude kast nog altijd op hem te wachten: zeven jaar lang, - want zeven jaar is het geleden dat hij van huis wegliep.

Gaan vechten tegen de keizer wilde hij, die alleen maar armoede en ellende over hen allen gebracht had!

Nu, veel had het niet geholpen: die keizer is er nog altijd en de armoede is alleen maar toegenomen; dat verraadt ook de bouwvallige boerderij! Alleen: de arme jongen in lompen is nu korporaal geworden, met eigen geweer, zwaard en paard. Thuis was er nauwelijks brood geweest, maar in het leger heeft hij nooit gebrek gehad.

Hoe zou het de anderen vergaan zijn? Of moeder en vader er nog zouden zijn . . . en het kleine zusje Margret van tien, waar hij zoveel van gehouden had? Die moet nu wel bijna achttien zijn . . .

Het liefst was hij zó het moeras ingegaan om naar hen allen te zoeken, maar dat was onmogelijk: het is op doodstraf verboden de troep te verlaten.

Zo verdiept is hij in zijn gedachten dat hij niet eens iemand heeft horen binnenkomen. Hij ziet de sergeant pas als die vlak voor hem staat. Sprakeloos staart hij hem aan en zijn eerste gedachte is dat de gejatte mantel er op een of andere manier mee te maken heeft. Maar dat valt gelukkig mee.

„Jurg,” zegt de sergeant waar hij goed mee bevriend is, „jij komt toch hier uit de streek, niet?”

Jurg knikt afwachtend, maar de sergeant heeft geen haast. „Wat een land! Meer water dan land eigenlijk! Je had wel wat beters kunnen uitkiezen om geboren te worden. Maar voor ons is het een geluk, want nu is er tenminste iemand die die hufters verstaan kan en met ze kan onderhandelen. We lopen vast met de inkwartiering, en daarom moet jij op zoek naar nog een paar bruikbare boerderijen.”

Jurg kijkt bedenkelijk. „Die zijn er niet meer; daar hebben jullie wel voor gezorgd,” wil hij zeggen, maar wijselijk houdt hij die woorden nog in. Als hij het goed aanpakt, kan hij wat meer over zijn familie te weten komen!

„Dus ze willen dat ik daar op af ga?” zegt hij, „maar of het lukken zal . . .”

Het klinkt niet erg aanmoedigend, maar de sergeant hoort dat niet eens. Hij is al lang blij, dat hij iemand heeft die hier in deze negorij de weg weet!

„Voor alle zekerheid zal ik je de Hongaar Pacek meegeven,” zegt hij gul. „Dat is een slim kereltje. Daar kun je veel aan hebben.”

Jurg schrikt. Op het gezelschap van die Pacek is hij niet gesteld; hij heeft immers een plan in zijn hoofd om berichten over zijn ouders in te winnen, ja, misschien wel hen te vinden, - en daar kan hij geen dwarskijkers bij gebruiken, zeker die brutale Hongaar niet, die alleen maar op roof uit is. Maar hoe van hem af te komen? Dat zou alleen maar argwaan wekken en daar moet hij in de eerste plaats voor op zijn hoede zijn.

En zo rijden ze dan samen door het onherbergzame moeras. Voorop de breedge-

schouderde korporaal, op de voet gevolgd door de kleine onaanzienlijke Pacek, die na een uur er al meer dan genoeg van heeft. Hij houdt niet van water en nog minder van de snijdende kou! De korporaal lijkt wel gek om het nog steeds maar vol te houden. Nog geen huis heeft hij gezien - en daar is het toch om begonnen! En als die kerel nu maar rechtdoor reed, maar om de haverklap wijkt hij van de smalle weg af om de bosjes in te gaan en daar rond te kijken . . . Pacek weet niet, dat de boeren in deze streek liefst hun nederzettingen in zulke bosjes verbergen. Dan fonkelen zijn ogen en grijpt zijn hand naar zijn pistool, want in vreemde streken kun je nooit genoeg op je hoede zijn.

Ook de doodse stilte die hen omringt jaagt hem schrik aan. Als die vent nu maar eens iets zei! Maar mis hoor! Geen woord komt over zijn lippen. Er moeten hier trouwens wel mensen gewoond hebben, te oordelen naar de verkoolde balken en brokstukken die uit de sneeuw opsteken.

Maar gelukkig: eindelijk houdt de korporaal toch zijn paard in, stijgt af en verdeelt zwijgend het brood dat de sergeant meegegeven heeft. Zelfs nu is hij nog te beroerd om een woord te zeggen. Pacek is het al lang moe.

„Als ik jou was zou ik nu maar eens zorgen dat we bij een boerderij komen waar wat te halen is,” zegt hij. „Je kent hier immers de weg zo goed . . .” Maar het enige antwoord dat hij krijgt is een schouderophalen. En voort gaat het weer.

Nog altijd rijden ze door het moeras, zonder een mens gezien te hebben. Die korporaal geeft het ook niet gauw op! Straks gaan ze in de barak Kerstavond vieren met drinken en wat daar zo bij hoort - en daar wil Pacek bij zijn. Maar wanneer het zo doorgaat, kan hij het feest wel op zijn buik schrijven!

Maar dan plotseling heeft hij in deze woestenij de spits van een kerktoren menen te zien, die boven de kale bomen uitsteekt. Hij tuurt en tuurt en weet het dan zeker; er moet daar een kerk staan. En waar een kerk is daar wonen ook mensen - en waar mensen wonen is ook buit te behalen. Opgewonden maakt hij de korporaal er opmerkzaam op, maar deze toont zich helemaal niet verrast. Als hij in de richting kijkt die Pacek hem wijst, lijkt zijn gezicht wel uit steen gehouwen.

Maar de kleine donkere man is in zijn schik.

„Opschieten,” zegt hij en wil zijn paard de sporen geven, maar Jurg schudt het hoofd.

„Niet doen,” waarschuwt hij, „maar vlak achter mij aan blijven rijden.”

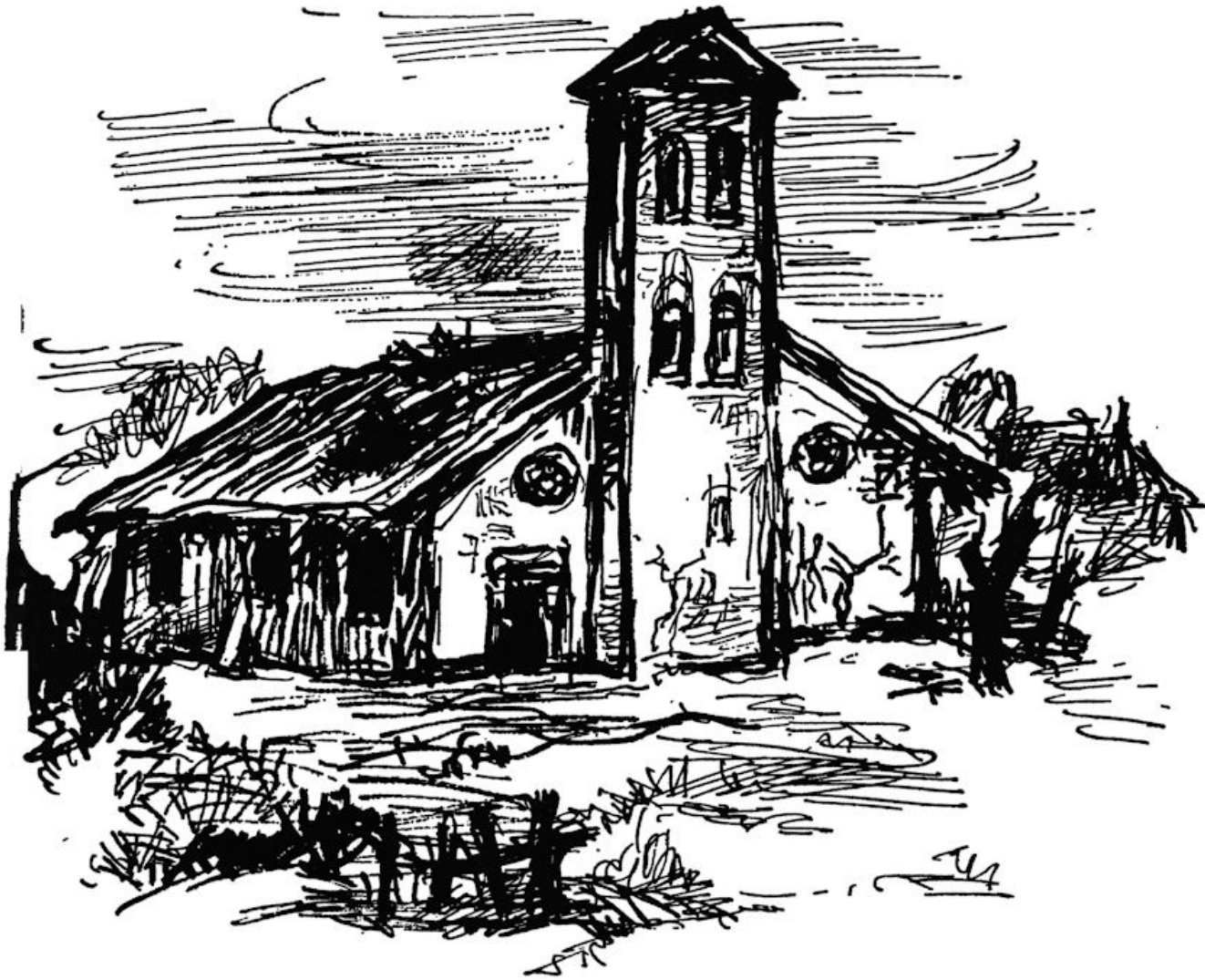
Dit doet bij Pacek de maat overlopen. Hij gunt het mij niet, denkt hij en door het dolle heen schiet hij op zijn knol de korporaal voorbij.

Maar wat is dat? Plotseling hoort hij onder zich het kraken van brekend ijs en vóór hij er op verdacht is, zakt hij met paard en al weg in het diepe moeras. Tot de buik staan ze in het ijskoude water. Hij moet al zijn krachten inspannen om het dier weer op de kant te krijgen. En als dat eindelijk gelukt, is hij doodmoe. De gedachte aan het feest is geheel op de achtergrond gedrongen; hij verlangt alleen maar naar een bed!

„Waarom heb je mij niet gewaarschuwd?” valt hij tegen Jurg uit als ze verder rijden. Maar die haalt de schouders op. „Heb ik toch gedaan! Als je vlak achter mij gebleven was zou er niets gebeurd zijn.”

En verder gaat het weer; nu eens rechts, dan weer links, totdat ze eindelijk weer vaste grond onder de voeten hebben - en dan staan ze ook meteen tegenover de oude grijze kerk.

„Hier blijven en op de paarden passen!” zegt de korporaal. Eerst wil hij alleen poolshoogte gaan nemen.

De deur van de sacristie hangt half vergaan in zijn scharnieren en Jurg stelt terstond vast dat van binnen uit het bouwwerk hem een scherpe damp tegemoet komt, die hem bekend voorkomt en de uiterste behoedzaamheid gaande maakt. Hij heeft zich niet vergist; vóór hij naar binnen gaat, trekt hij zijn pistool, - en dat is maar goed ook want vanuit het halfduister fonkelen hem twee felle groene lichten tegemoet. Op hetzelfde ogenblik geeft hij vuur, maar door de sneeuw is het wapen zeker vochtig geworden: het ketst. Hij heeft nauwelijks tijd een stuk hout op te rapen en treft met een forse slag het dier dat hem wil aanvliegen. Als hij een stap achteruit doet, ziet hij dat het een grote magere wolf is die hij geveld heeft.

Dat was dan ook de reden dat de paarden onrustig werden toen zij de kerk naderden. Toch kan hij niet nalaten de kerk binnen te gaan, waar hij als kind elke zondag heen geweest is, maar hij kent het inwendige nauwelijks terug. De kansel hangt scheef en

overal ligt puin en afval; alles wijst er op dat hier in geen maanden een mens geweest is.

Als hij weer buiten komt, staat ook Pacek op het kerkplein; die hoopt nog steeds hier verstopt in de bossen mensen te vinden die hij zou kunnen beroven. Maar korporaal Jurg is er ook nog.

„Er is een kleine kans dat ik hier nog wat huizen vind waar we soldaten kunnen onderbrengen. Ik kan beter alleen gaan; die wolf was een waarschuwing. Blijf jij dus hier; pas op de dieren en geef ze nog wat haver.” Dan grijpt hij zijn mooie warme mantel en weg is hij.

In de verte kan hij Pacek nog horen vloeken en tieren, omdat hij zijn laatste kans op buit voorbij ziet gaan.

Eerst gaat Jurg naar een eikebosje terzij van de weg. Hij hoeft niet te zoeken: hier kent hij elke steen!

Daar staat hij dan naar de open plek te kijken, in het midden waarvan hij onder de sneeuw nog met moeite de plaats kan vinden waar eenmaal het haardvuur gloeide en zijn moeder hem in slaap heeft gewiegd. Een paar balken en stenen: dat is alles

wat er van zijn ouderlijk huis is overgebleven - en die spreken een duidelijke taal. Maar hier heeft niet één, hier hebben meer boerderijen gestaan. Hij volgt de weg naar het buurhuis waar zijn enige vriend woonde.

Gelukkig: het staat er nog, onbeschadigd zelfs! Het strodak reikt tot de grond en de poort is gesloten. Hij klopt en roept, maar alles blijft stil. Dan zet hij zijn schouder onder de grendel tot die het opgeeft, en hij gaat naar binnen.

Ja, hier huizen nog mensen! Gereedschap ligt overal verspreid en de greppel bevat verse koemest. Boven de as in de haard hangt een ketel.

Hij weet ook, dat hier nog meer huizen moeten staan, want overal lopen sporen het bos in. Hier is zeker plaats voor een hele compagnie.

De sergeant zal in zijn nopjes zijn! Maar hier, in dit huis waar hij eens veel over de vloer kwam, wil hij nog eens kijken.

De deel is leeg en aan de lage zoldering hangt een olielampje. Rook prikt in zijn ogen. Hij steekt de deel dwars over en doet een deur open waardoor hij naar binnen gaat. Hij schrikt: op een hoop stro ligt een jonge tengere vrouw, die hem met grote angstige ogen aankijkt.

Ze is nog jong, zo oud zou zijn zusje Margret nu ook zowat zijn. Margret was ook blond, maar zij had een blozend rond gezichtje. Dit is ingevallen en mager . . .

Dan ziet hij dat zij met beide handen een bundeltje beschermt, dat aan haar borst ligt en waar een klein hoofdje uit te voorschijn komt.

Het kapotte venster is met lappen toegestopt. Hij kijkt de vrouw aan.

„Margret . . . ,” zegt hij aarzelend.

Ze antwoordt niet; hij ziet dat ze bang is. Dan gaat hij naar haar toe. Ze wendt de ogen niet van zijn gezicht af; haar magere armen omklemmen het kind; zó bang is ze. Hij kan haar zien bibberen van kou en angst onder haar dunne lompen . . . Wat drommel; zij hoeft toch niet bang te zijn . . . hij zal haar toch niets doen!

Het is steenkoud. Ze moest beter toegedekt worden.

„Heb je het koud?” vraagt hij.

Geen antwoord. Haar ogen hangen aan de zijne. Stom en onbeweeglijk ligt zij daar. Ze mag het niet koud hebben. Hij zoekt naar iets om over haar heen te leggen, maar geen lap, geen vod is er in de hele kamer te vinden. Ineens denkt hij aan zijn mantel, de mooie blauwe mantel met zilver geborduurd en gevoerd met zacht bont!

Voorzichtig dekt hij er moeder en kind mee toe. Nu zullen zij wel warm worden.

„Zo,” zegt hij dan zacht, keert zich om en gaat zonder een woord heen.

„Nu?” vraagt Pacek begerig als hij terug komt.

De korporaal schudt het hoofd. „Niets,” zegt hij. „Nergens wat te vinden. We kunnen wel gaan.”

„Wat?! Helemaal niets gevonden?” zegt Pacek ongelovig. Jurg kijkt hem rustig aan.

„Nee, niets!” herhaalt hij.

Waarom lieg ik nu? vraagt hij zich af. Hij weet het zelf niet - maar het is toch maar beter dat Pacek die vrouw niet ziet.

Terwijl Pacek teleurgesteld de paarden zadelt, kijkt Jurg nog eens opmerkzaam om zich heen. Hij heeft het gevoel of hij nu voorgoed aan het afscheid nemen is. Daarbij valt zijn oog op de torenklok. Die zit dik onder het mos, maar is verder onbeschadigd; alleen het touw zal wel vergaan zijn. Omstreeks deze tijd van de dag werd hij altijd geluid, herinnert hij zich. Zou er nog klank uitkomen?

Vlug knoopt hij een paar touwen die hij altijd bij zich heeft aan elkaar en klimt dan haastig de torentrap op. Gelukkig, die kan hem nog dragen. Maar de volgende verdieping kan hij alleen bereiken door zich aan een balkon op te hijsen. Nu heeft hij

de balk waar de klok aan hangt pal boven zich. Hij maakt van het touw een lus, werpt die om de balk en begint te trekken; eerst behoedzaam, maar dan steeds sterker. En hoor: daar klinkt eindelijk een klokslag zo luid dat zelfs de paarden er van schrikken!

„Wat moet dat nu weer!“ roept Pacek kwaad.

„Het is Kerstavond!“ roept Jurg plagend terug en hij gaat door met zijn gebeier tot hij buiten adem is. Wijd en zijd weerklinkt het over de uitgestorven weilanden en moerassen.

Dan stijgen zij weer op en rijden spoorlags terug naar het kampement.

Een oude kroniek bericht:

In het boze jaar 1647 is ook een wonder geschied. Vreemde gebeurtenissen zijn in ons dorp voorgekomen. Een gerucht bereikte ons dat een grote menigte lansknachten naderde met moord en brand. Wij zijn allen met vrouw en kind in de dichte bossen gevluht. Alleen de jonge boer Kofel moest achterblijven, omdat zijn vrouw, juist van het kraambed genezen, onmachtig was op te staan.

Op Heilige Avond is er op de deur geklopt en Kofel heeft zich in angst verborgen, menend dat het de lansknachten waren. Het was echter de Heilige Michael, die het huis is binnengetreten in blauwe mantel en met gouden haar, juist als op het altaar van onze kerk. Hij is naar Kofels vrouw toegekomen en heeft haar ook met name genoemd. Hij heeft liefderijk tot haar gesproken, maar zij heeft van louter angst geen woord durven zeggen. Toen heeft de Heilige Michael haar met zijn mantel toegedekt en is verdwenen als een nevelbank. Terstond daarna is de torenklok gaan luiden, wat wij allen met liefelijke oren gehoord hebben. Toch had niemand het dorp kunnen bereiken dan door het moeras waar geen vreemde de weg weet. De klok had ook geen klokketouw waarmee hij geluid had kunnen worden. Evenzo is een grote wolf die in de kerk gehuisd had, dood gevonden, zonder een spoor van verwonding. Daarover waren wij allen verwonderd en konden het niet geloven. Maar Kofels vrouw heeft de mantel kunnen tonen: hemelsblauw laken en veel vreemde tekens in zilver daarop geborduurd. Dit is ons allen een troost geweest en heeft ons hoop gegeven, dat God Zijn genadige ogen weer over dit land zou laten gaan en onze ellende en kommer in heil verkeren.

Daaronder staat nog:

Toen hebben wij na lange tijd het weer gewaagd ons land te bebouwen en kerk te houden en ook is de vrede in dat jaar 1648 gekomen en zo is dit wonder vol genade waarheid geworden.

Wie dit niet geloven kan, kome zelf en aanschouwe met eigen oog: de vrouw Margret heeft deze mantel met dankbaar hart aan de kerk geschonken en die ligt nu als dekkleed op het altaar. Wij hebben het op Heilige Avond gewijd en allen tezamen God gedankt.

De hoofdpersoon van dit verhaal is een Boheemse boerenzoon die zijn ouderlijk huis is ontvlucht om tegen de keizer en de protestantse vorsten te gaan strijden.

Het verhaal speelt in de dertigjarige oorlog, die met dezelfde vrede eindigde als onze tachtigjarige: 1648, vrede van Munster. De strijd loopt over de troonsopvolging in het Koninkrijk Bohemen. Partijen zijn: de room-katholieke Duitse vorsten en daar tegenover Keizer Ferdinand II met de protestantse. Door inmenging van Scandinavische vorsten (Christiaan IV van Denemarken, Gustaaf Adolf van Zweden) heeft de strijd zich uitgebreid tot een Europese oorlog.